

3 SKYRIUS

*Vienu pirštu:
besidarbuojanti Agatha Christie*

„Turiu galvoje, ką galima pasakyti apie knygų rašymą? Turiu galvoje, kad iš pradžių imi apie kažką galvoti, ir kai apie tai galvoji, reikia priversti save atsisėsti ir tai užrašyti. Ir tai viskas.“⁸

„Mirusiojo kvailystė“, 17 skyrius



ATSKLEISTOS ŠIŲ DETEKTYVŲ ATOMAZGOS:

„Kreivas nameliūkštis“ • „Nesibaigianti naktis“ • „Misis Makginti mirė“ • „Skelbiama žmogžudystė“ • „Žmogžudystė Mesopotamijoje“ • „Viens, du, užsek man batus“



Kaip Agathai Christie pavyko per tiek metų prirašyti šitiek aukštos prabos knygų? Atidus žvilgsnis į jos užrašų knygeles padės atskleisti kai kuriuos jos darbo metodus, nors, kaip pamatysime, „metodai“ nebuvo jos stipriosios savybės. Tačiau tvirtai tikiu, kad tai kaip tik ir buvo jos paslaptis, nors pati ji apie šį paradoksą nė nenutuokė.

8 Agatha Christie, „Mirusiojo kvailystė“, iš anglų kalbos vertė Jonas Sipulis, Vilnius: „Sirokas“, 2010, p. 232.

Nebylūs liudytojai

1955-ųjų vasario mėnesį BBC radijo laidoje „Close-up“ paklausta apie savo darbo procesą Agatha Christie prisipažino, kad „turėsiu jus nuvilti, nes iš tiesų nesinaudoju beveik jokių metodu“. Savo juodraščius, kaip sakė, rašanti „pasenusia, ištikima spausdinimo mašinėle, kurią turiu jau keletą metų“, tačiau trumpiems apsakymams praversdavo ir diktofonas. „Pagrindinis darbas yra galvojimas, kaip išpasakoti istoriją, ir nerimavimas, kol viską sustatai į savo vietas. O tai pareikalauja laiko.“ Štai čia ir pagelbsti užrašų knygelės, kurios interviu nėra minimos. Vos pažvelgus į jas, paaiškėja, kad čia ji „galvojo ir nerimavo“.

Iki pat ketvirtojo dešimtmečio vidurio jos užrašų knygelėse pateikiami glausti detektyvų apmatai su, galima sakyti, nedaug padrikų pastabų, svarstymų, atmetimų ar išbraukimų. Ir, priešingai nei vėliau, kai kiekvienoje užrašų knygelėje susipina bent kelių kūrinių pastabos, šiuo ankstyvuojū laikotarpiu visa krūva pastabų, skirtų vienam romanui, rašoma į paskirą sąsiuvinį. Tie apmatai beveik visiškai atitinka publikuoto romano siužetą, tad peršasi išvada, kad „galvojimas ir nerimavimas“ buvo įamžinti kitur, bet, laikui bėgant, buvo sunaikinti arba pražuvo. „Mįslingo nutikimo Stailze“ (37-a užrašų knygelė), „Žmogaus rudu kostiumu“ (34-a užrašų knygelė), „Mėlynojo traukinio paslapties“ (54-a užrašų knygelė), „Žmogžudystės klebonijoje“ (33-ia užrašų knygelė), „Sitafordo mįslės“ (59-a užrašų knygelė), „Pavojaus Endhauze“ (38-a užrašų knygelė) ir „Lordo Edžvero mirties“ (41-a užrašų knygelė) pastabos tiksliai atspindi šių romanų siužetus. Tačiau nuo ketvirtojo dešimtmečio vidurio ir „Mirties debesyse“ į užrašų knygeles pakliūva visos jos mintys ir idėjos – ir priimtinos, ir atmestinos.

Užrašų knygelės lapuose ji dėstydavo savo apmąstymus, kol bent jau pačiai imdavo aiškėti, kaip klostysis pasakojimas, nors iš užrašų knygučių ne visada aišku, kurį planą ji nusprendusi pasirinkti. Ji prisikurdavo variantų ir galimybių, rinkosi ir atmetinėjo, analizavo ir eksperimentavo. Ji liedavo lape „idėjų srautą“, o paskui atsijodavo potencialiai naudingas mintis nuo greičiausiai beverčių. Skirtingų knygų pastabos susimaišo ir susipina: vieno kūrinio pavadinimas vis šmėsteli kurioje nors užrašų knygelėje, o ypatingais kartais – ir dvylikoje sąsiuvinių.

Kai 1947-aisiais Lordas Snowdonas paklausė, kokia ji norėtų išlikti žmonių atmintyje, Agatha Christie atsakė: „Noriu, kad mane prisimintų kaip visai neblogą detektyvų rašytoją.“ Ši santūri frazė, ištarta po visą gyvenimą trukusios bestselerių sėkmės knygynuose ir teatruose, nesąmoningai liudija dar vieną Christie bruožą, atsiskleidžiantį užrašų knygelėse – neišpuikimą. Jai šie nepretenzingi sąsiuviniai buvo ne brangesni už bet kurį jos darbo įrankį, kad ir parkerį, pieštuką ar tušinuką: vieną iš jų pasičiupusi ji margino užrašais lapus. Užrašų knygelės jai buvo ir kaip dienoraščiai, ir kaip eskizų bloknatai, telefonų užrašų knygelės, kelionių dienynai, namų ūkio apskaitos knygos; jose ji rašydavo laiškų juodraščius, susidarydavo kalėdinių ir gimtadienio dovanų sąrašus, pasižymėdavo priminimus apie darbus, užsirašydavo perskaitytas ir ketinamas skaityti knygas, keverzodavo kelionių maršrutus. Jose ji pasipaišė Vormsli Hito („Permaininga sėkmė“) ir Sent Meri Mido žemėlapius; brūkštelėjo švarko dizainą „Liūdniesiems kiparisams“ ir scenografiją „Popietei pajūryje“ („Afternoon at the Seaside“); braižė lėktuvo iš „Mirtis debesyse“ salono diagramas ir salą iš „Blogio po saule“. Seras Maxas jose atliko skaičiavimus, Rosalinda tobulino savo rašyseną, o visi bendrai žymėjosi jose bridžo taškus.

Balandis tarp kačių

Dirbti su užrašų knygelėmis iš dalies smagu dar ir dėl to, kad, atsivertęs naują puslapį, niekada neatspėsi, ką jame aptiksi. Naujausio Puaro siužeto rezgimą gali pertraukti eilėraštis, skirtas Rosalindos gimtadieniui; puslapis su optimistiška antrašte „Dalykai, kuriuos turiu padaryti“ įsispraudžia tarp naujausios Marpl bylos ir nebaigtos teatro pjesės. Telefono numeris ir žinutė nutraukia rašomą naują radijo pjesę; naujų knygų sąrašas sujaukia smulkmeniškų žmogžudžio planus; „The Times“ skirtas laiškas įsiterpia į naująjį Westmacott romaną.

Gali atrasti originalią „Paskui ateina mirtis“ pabaigą arba pabandyti išspręsti raktinį kryžiažodį („– I–T– –“), gali užtikti nebaigto Puaro apsakymo juodraščių arba tulpių sąrašą („Grenadier“ veislės – skaisčiai raudonų, „Don Pedro“ veislės – ryškiai rusvų ir purpurinių); gali perskaityti „The Times“ rašytą laišką („Su dideliu susidomėjimu perskaičiau dr. A. L. Rowse'o straipsnį apie Juodbruvės damos iš Šekspyro sonetų tapatybės nustatymą“) arba „Pelėkautų II“ („Mousetrap II“) apmatus.

Šį aspektą gali pailiustruoti atsitiktinės užrašų knygelės pervertimas. Viename puslapyje pakeverzotas trumpas knygų sąrašas (jos visos išleistos 1970-aisiais), kalėdinių dovanų pirkimo planas ir jos dėmesį patraukusi citata – visi jie įsiterpia į užrašus apie „Atpildą už žmogžudystę“:

Kokioje nors vietovėje (Airijoje?) (Škotijoje?) (Kornvalyje?) gyvena šeima – parašo jai, kad pabūtų vieną ar kelias dienas, ar savaitgalį – prisideda prie ekskursijos vėliau – (Galbūt ji lengvai pasiligoja? karščiuoja? Liga – išrašomi vaistai)

Knygų sąrašas

„Deliverance“ („Išsigelbėjimas“) – James Dickey

And a Grace (Cannon)
 Murder Above (Pursham)
 D Stop Press (Zues)
 Shift for a Lady (MacDonald)
 They for Short Stories (Grace Gues - San Lane)
 By the Making of Babylon - (R. Neumann)
 D Delancey (Tara America)
 D Murder will Kill you (Lennon)
 The Death Guard (William Bantley)
 An Ghost of a Rose.
 In the Cells of the Garden (D. Sayers)
 The Trial of the Court.
 Murder Road (Miss Bann)
 x Murder at Chambers.
 John Arminson (Edna Thompson)
 Murder in Stained Glass
 The Temple of the Sphinx
 Escape with Me (Oster-Simwell)
 x The Jockeys on the Ceiling (Machin)
 + Before Lunch (Annie Thorne)
 + The American (Stella Butler)
 x Ahab's Ghost (Hunt & Dunt)
 x Children in Children
 The Napher

Vienas iš daugelio užrašų knygelėse pasirodančių knygų sąrašų, užimantis net du puslapius, į kurį įeina detektyviniai ketvirtojo dešimtmečio pabaigos–penktojo dešimtmečio pradžios romanai, įskaitant Simenono, Wentworth'o, Inneso, Ferraro ir Sayers kūriniai...

In Collins
 Peggy Radbury
 Paula - Sam Knight
 Dishonour Masterpiece
 Carolin of England
 The Dan Star
 Brief Return

 Buy the Idea of a Christian Society

 Give a Corpse a Bad Name.
 The Crown for the Twelve.
 Mr Stretton's Kneels.
 Maid No More: Helen Symon.
 Idle Apprentice.
 Good Night, Sweet Ladies.
 The Edge of Run, Wales
 Maud for Sander.

...jos leidykla siūsdavo Agathai knygų skaityti, ir šio puslapio viršuje išties puikuoja antraštė „Nuo „Collins““.